

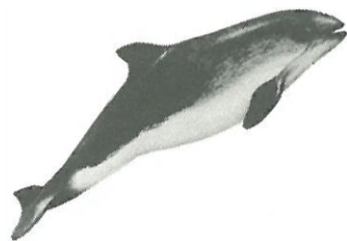
Huidige voorkomen in ons land

Gelukkig neemt het aantal waarnemingen en vondsten van bruinvissen in ons land de laatste jaren weer toe. De meeste dieren worden gezien in het noorden van het land en in de wateren ten noorden en noordwesten van de waddeneilanden. Ook de meeste aangespoelde bruinvissen worden uit het noorden gemeld. Tegen het eind van het jaar lijkt er trek van bruinvissen naar onze kustwateren plaats te vinden: er worden 's winters meer dieren gezien en gevonden dan in andere tijden van het jaar.

Bescherming en onderzoek

De bruinvis is, evenals de andere walvisachtigen die bij ons voorkomen, beschermd krachtens de Natuurbeschermingswet. In het Natuurbeleidsplan van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij speelt de bruinvis een rol als kensoort van het Noordzeemilieu. Mede op grond daarvan wordt er thans door verschillende instituten onderzoek aan de bruinvis verricht. De belangrijkste vragen daarbij zijn die naar de oorzaken van de achteruitgang en naar het huidige voorkomen van de bruinvis in de zuidelijke Noordzee.

Vanwege de beschermde status van de bruinvis en met het oog op het lopende onderzoek is het van het grootste belang dat elke bruinvis die op het strand wordt gevonden of als bijvangst in handen van vissers komt, ter beschikking wordt gesteld van de hieronder genoemde instituten. Hoe sneller en verser de dieren binnenkomen, hoe beter. Een strikt vertrouwelijke behandeling van bijvangsten in de visserij is gewaarborgd.

Informatie- en KennisCentrum NBLF

Postadres:
Postbus 30
6700 AA Wageningen

Bezoekadres:
Marijkeweg 24
Wageningen

Tel: 08370 - 74 800
Fax: 08370 - 27 561

Adressen

Gestrande bruinvissen (en dolfijnen) melden aan:
Nationaal Natuurhistorisch Museum (NNM), Leiden, tel. 071 - 143 844.
Vondsten in Groningen en Friesland kunnen ook gemeld worden aan: Zeehonden-crèche Pieterburen, tel. 05952 - 8285; vondsten op Texel ook aan: EcoMare, De Koog, tel. 02220 - 17 741.

Gestrande bruinvissen die nog leven, melden aan:
Zeedierenpark Harderwijk, tel. 03410 - 16 041.

Door vissersschepen aangebrachte bruinvissen melden aan:
Rijksinstituut voor Visserijonderzoek (RIVO), IJmuiden, tel. 02550 - 64 646.

Veldwaarnemingen van bruinvissen doorgeven aan:
Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ), Postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel, tel. 02220 - 69 300.

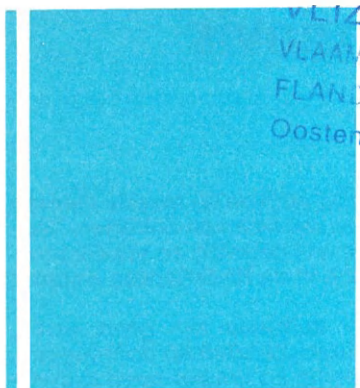
Voor nadere inlichtingen: Nationaal Natuurhistorisch Museum, afdeling Zoogdieren, Postbus 9517, 2300 RA Leiden.

FOLDER IKC-NBLF NR. 4

Wageningen 1993
ISSN: 0927-7455

Samenstelling: C. Smeenk en M.J. Addink (NNM)
Omslagtekening: M. Amundin (Zweden)
Tekening bruinvis pag. 2: B. Rubæk (Denemarken)
Tekeningen pag. 3: C.J. Camphuysen
Tekeningen pag. 4: naar H. Benke (Duitsland)
Tekening pag. 5: R. van Assen
Ontwerp en vormgeving: C.J. Kruff
Productie: Informatie- en KennisCentrum Natuur, Bos, Landschap en Fauna

FOLDER IKC-NBLF NR. 4

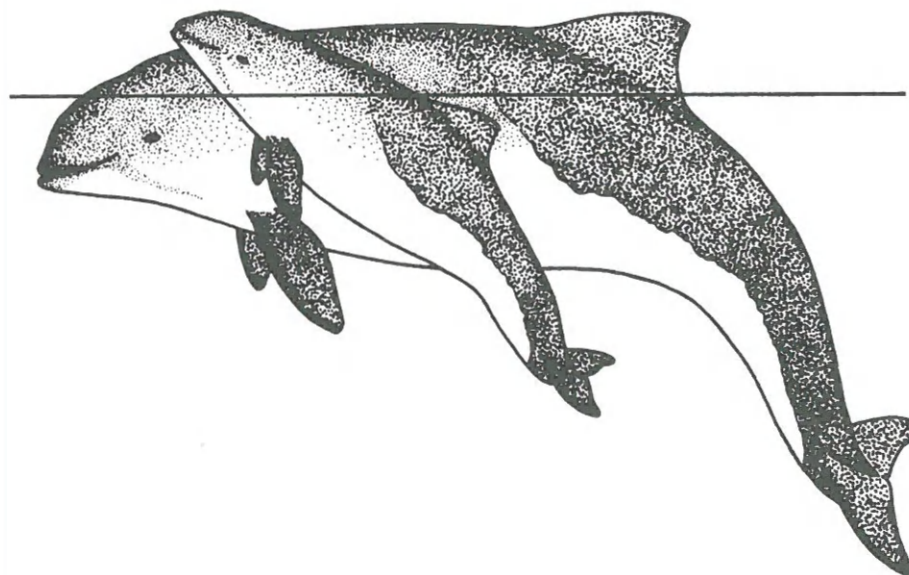

De bruinvis

23460

Vlaams Instituut voor de Zee
Flanders Marine Institute

Informatie- en KennisCentrum
Natuur, Bos, Landschap en Fauna

De bruinvis

Algemeen

Bij de Noordzee denken de meeste mensen niet direct aan walvissen en dolfijnen. Toch leven die hier wel degelijk, en enkele soorten komen ook in de Nederlandse wateren voor.

Walvissen en dolfijnen zijn geen vissen, maar zoogdieren. Ze ademen door longen, zijn warmbloedig en krijgen goed ontwikkelde jongen, die met moedermelk worden gezoogd. Maar verder zijn ze helemaal aan het waterleven aangepast. Hun lichaam is gestroomlijnd, de achterpoten zijn verdwenen en de voorpoten zijn omgevormd tot platte borstvinnen of 'flippers'. De dieren bewegen zich voort door krachtige slagen met hun staart; de borstvinnen dienen vooral om te sturen. Ook het haarkleed is verdwenen: het lichaam wordt geïsoleerd door een dikke speklaag. De ademopening ('spuitgat') ligt bovenop de kop, wat het ademen boven water gemakkelijk maakt.

De bruinvis (*Phocoena phocoena*) is de kleinste en talrijkste walvisachtige van de Noordzee. Hij komt voor in de ondiepe wateren van het noordelijk halfrond; in het oosten van de Atlantische Oceaan is dat van Noorwegen tot West-Afrika. Een volwassen bruinvis wordt ruim 1½ m lang en weegt zo'n 40–50 kg. Bruinvissen hebben een vrij stompe kop, heel anders dan de spitse snuit van een dolfijn. In de bek staat een groot aantal tanden; deze zijn afgeplat en van boven breder dan van onderen. De dieren zijn van boven donkergrijs (in het zonlicht grijsbruin), van onderen wit. Op het voorste deel van de flanken gaat de donkere kleur van de rug geleidelijk over in het wit van de buik; op het achterlijf is die overgang veel abrupter. De borstvinnen zijn zwart en er loopt een donkere streep ('teugel') van de mondhoek naar de flippers. De kleine rugvin is min of meer driehoekig.

Van een zwemmende bruinvis ziet men meestal niet meer dan het bovenste deel van de rug met de rugvin, als het dier even bovenkomt om te ademen. Bruinvissen zwemmen rustig. Wanneer ze opduiken,

lijkt de vloeiende beweging van de rug op die van een draaiend wiel. Als het heel stil is, kan men dan het zacht blazend uitademen horen. Bruinvissen springen haast nooit boven het water uit, in tegenstelling tot de meeste dolfijnen. Daardoor, en doordat ze zo klein zijn, valt het niet mee om bruinvissen op zee waar te nemen, zeker niet bij flinke golfslag. De meeste mensen maken pas kennis met een bruinvis, als ze een aangespoeld dier op het strand vinden.

Leefwijze

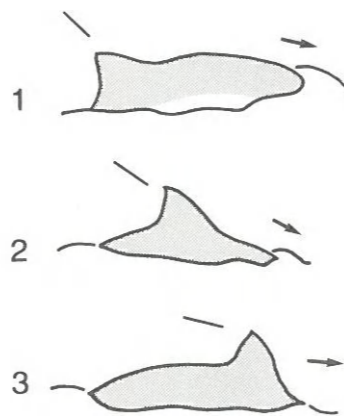
Bruinvissen leven solitair of in groepjes van drie tot vijf dieren, soms meer. Als men twee bruinvissen bij elkaar ziet, gaat het vaak om een moeder met jong. Tijdens de trek vormen zich zo nu en dan grotere concentraties. Evenals dolfijnen, oriënteren bruinvissen zich onder water door middel van echopeiling of 'sonar'. Ze stoten daarbij geluidsignalen uit die grotendeels boven de menselijke gehoorrens liggen. Die signalen worden teruggekaatst door voorwerpen en dieren in de omgeving. Op grond van de echo's kan een bruinvis de afstand, aard en grootte van bijvoorbeeld een prooidier zeer nauwkeurig bepalen. Bruinvissen zijn overigens beslist niet blind, maar in troebel water of op grotere diepte kunnen ze zich niet op het gezicht oriënteren.

Het voedsel van de bruinvis bestaat uit allerlei soorten vis. In het Nederlandse deel van de Noordzee zijn dat vooral grondels (kleine bodemvissen), haring, wijting en kabeljauw. Bruinvissen jagen soms alleen, soms in groepsverband. Dat laatste heeft als voordeel dat vis die door de ene bruinvis wordt opgejaagd, nog door een andere kan worden gevangen. Jagende bruinvissen zijn bijzonder snel en wendbaar.

Over het sociale leven van de bruinvis is nog maar weinig bekend. Zo heeft men slechts enkele malen een paring kunnen waarnemen. Mannetje en wijfje zwemmen daarbij snel achter elkaar aan, druk spetterend en springend: heel anders dan hun gewoonlijk zo rustige gedrag. De paartijd valt vooral in de periode juni tot begin augustus. Na een draagtijd van ongeveer elf maanden wordt het jong geboren. Dat is dan al 70–80 cm lang, half zo groot als het moederdier. Direct na de geboorte moet het kalf met de moeder mee kunnen

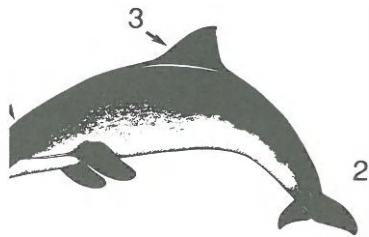
Drie schetsen van een bruinvis die bovenkomt om te ademen.

Meestal ziet men van een bruinvis op zee niet meer dan het bovenste deel van kop en rug. De beweging van het dier is vloeiend en lijkt op die van een draaiend wiel. Een bruinvis haalt meestal enkele keren achter elkaar adem en duikt dan weer weg.

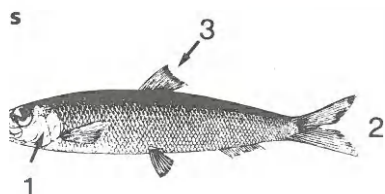

1. De kop en het voorste deel van de rug komen boven water.
2. De kop is weer onder, het midden van de rug is boven.
3. Het achterste deel van de rug komt boven, als de bruinvis weer wegduikt.

Bruinvis of dolfijn

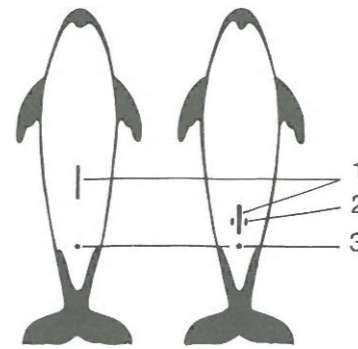

ademt door longen via spuitgat (1)
krijgt levende jongen, die met melk worden gezoogd
horizontale staart (2)
vinnen zonder vinstralen (3)

krijgt zuurstof door kieuwen (1)
legt eieren
verticale staart (2)
vinnen met vinstralen (graten) (3)

Mannetje Vrouwje

1. Geslachtsopening
2. Melkklieren
3. Anus

zwemmen. Het zogen onder water brengt speciale problemen met zich mee. De moeder spuit daarom de melk actief in de bek van haar jong.

In de Noordzee worden de meeste jongen in de zomer geboren. Waarschijnlijk drinken ze tot februari of maart bij hun moeder; daarna zijn ze zelfstandig. De meeste bruinviswijfjes krijgen niet ieder jaar een jong.

Achteruitgang

De bruinvis was van oudsher een heel gewone verschijning langs de kust, ook in de Waddenzee, de voormalige Zuiderzee en het Deltagebied. Tot in het midden van deze eeuw kon men op sommige plaatsen vanaf het land bruinvissen waarnemen, zoals aan het Marsdiep.

In de jaren '50 en '60 is de bruinvis sterk achteruitgegaan; niet alleen in ons land, maar in alle kustgebieden van de zuidelijke Noordzee. Betrouwbare cijfers ontbreken; maar dat de soort toen grotendeels uit onze wateren is verdwenen, is duidelijk. Waarschijnlijk hebben verschillende factoren hierbij een rol gespeeld:

- De vervuiling van onze kustwateren nam in de jaren '60 ernstige vormen aan. Hierbij kan vooral gedacht worden aan pcb's. Deze stoffen hopen zich op in de weefsels van visetende dieren en kunnen de voortplanting en het afweersysteem verstoren. De invloed van pcb's op de bruinvis wordt thans onderzocht.
- In dezelfde tijd nam de visserij in de Noordzee enorm toe; vooral de haring raakte overbevist. Een verband tussen haringstand en bruinvispopulatie wordt vermoed, maar is nog niet bewezen.
- Er verdrinken veel bruinvissen in de moderne kunststof netten. De meeste slachtoffers vallen in het zogenaamde staand want: rechtopstaande netten, die in de bodem verankerd zijn. Deze worden uitgezet op plaatsen waar veel vis zit, bijvoorbeeld rondom oude scheepswrakken. Bruinvissen komen af op de vis in die netten, raken daarbij vaak verstrikt en verdrinken.

Er zijn meer oorzaken denkbaar, maar deze drie lijken de belangrijkste. Bovendien hebben deze factoren elkaar wellicht nog versterkt, wat het onderzoek naar de oorzaken van de achteruitgang erg moeilijk maakt.